

Asia: VN/27997/2023

Lausuntopyyntö Kansallisesta ruokastrategiasta 2040

Luku 3.1: Reiluus ja kannattavuus

Yleisiä huomioita ja havaintoja strategialuonnoksen lukuun 3.1: Kannattavuus ja reiluus

Strategialuonnoksen luvussa Kannattavuus ja reiluus tunnistetaan elintarvikeketjun keskeisiä haasteita. Reiluuden nostaminen kannattavuuden rinnalle on hyvä, sillä niiden välillä on selkeä yhteys. Ruokaketjun reilu toiminta luo pohjan kannattavammalle ruokaketjulle ja erityisesti alkutuotannolle.

Nykytilan kuvauksessa tunnistetaan alkutuotannon heikentynyt kannattavuus ja alkutuottajan suhteellisen pieni osuus ruoan kuluttajahinnasta. On syytä pohtia, miten alkutuottajien asemaa ketjussa voitaisiin vahvistaa. Myös pienten ja keskisuurten elintarviketeollisuusyritysten suuri määrä, mutta suhteellisen pieni liikevaihto-osuus, on tärkeä havainto. Se korostaa elintarvikemarkkinavaltuutetun toiminnan keskipisteessä olevaa tarvetta parantaa elintarvikemarkkinoilla heikommassa asemassa olevien toimijoiden kilpailuasemaa ja toimintaedellytyksiä.

Strateginen tavoite 1: Arvonlisä jakautuu aiempaa tasaisemmin ruokaketjussa

Huomioita ja havaintoja

Tämä tavoite on elintarvikemarkkinavaltuutetun toiminnan ytimessä. Alkutuottajien neuvotteluaseman vahvistamisella voidaan edistää kasvavan arvonlisän oikeudenmukaisempaa jakautumista ketjussa. Heikomman osapuolen aseman parantaminen edellyttää markkinoiden läpinäkyvyyden lisäämistä ja sopimuskäytäntöjen kehittämistä. On myös hyvä, että uusien, monipuolisten ja suurempien arvoketjujen syntymistä perinteisten arvoketjujen rinnalle rohkaistaan. Uudet arvoketjut voivat tarjota osalle tuottajista paremman hinnan ja pienentää niiden riippuvuutta suurista toimijoista. Tältä osin huomiota tulisi kiinnittää tuottajaorganisaatioihin ja muihin tuottajilla jo nykyisin olemassa oleviin yhteistyömahdollisuuksiin ja rohkaista tuottajia käyttämään niitä.

Strateginen tavoite 2: Ruokavienti ja kansainvälinen kilpailukyky kasvaa

Huomioita ja havaintoja

Ruokaviennin lisäämisellä on osin ristiriitaisiakin vaikutuksia kotimaan elintarvikemarkkinoiden toimivuuteen, reiluuteen ja elintarvikeketjun eri osien kannattavuuteen. Viennin kasvu on kuitenkin hyvin olennaisessa roolissa koko ruokaketjun menestyksessä.

Ruokaviennin kasvulla on monia hyötyjä myös kotimaan elintarvikemarkkinoiden näkökulmasta. Lisääntynyt vienti voi parantaa maatalouden kannattavuutta, jos tuotteille saadaan vientimarkkinoilta parempaa hintaa tai tuotteille löydetään uusia vientimarkkinoita. Myös elintarviketeollisuuden kasvun kannalta viennin lisääminen on elimellisen tärkeää, sillä kotimaisilla markkinoilla kasvua on käytännössä mahdollista saada lähinnä omaa markkinaosuutta kasvattamalla.

Ruokaviennin lisääminen tarjoaa merkittäviä mahdollisuuksia koko elintarvikeketjulle. Ruokaviennin arvon kaksinkertaistaminen vuoteen 2040 mennessä ei nykyisellä viennin kasvuvauhdilla ole toteutumassa. Sen onnistumiseksi elintarvikeketjun on yhdessä ponnisteltava sellaisten tuotteiden tunnistamiseksi ja kehittämiseksi, joilla on vahvaa vientikysyntää. Myös pienten toimijoiden mahdollisuudet osallistua vientiin on turvattava. Tämä on erityisen tärkeää siksi, että vientimahdollisuus useimmiten parantaa toimijan neuvotteluasemaa vaihtoehtoisten myyntikanavien kasvaessa. Kaikkein eniten tästä hyötyvät juuri pienet toimijat.

Strateginen tavoite 3: Ruoka-ala on houkutteleva ja reilu

Huomioita ja havaintoja

Alan houkuttelevuus ja reiluus kulkevat käsi kädessä. Epäreilut kauppatavat tai markkinoiden keskittyminen heikentävät alan mainetta ja vähentävät uusien yrittäjien ja osajien kiinnostusta suuntautua alalle niin alkutuotantoon, jalostukseen kuin kauppaankin. On tärkeää, että reiluus ulottuu koko ketjuun. Mahdollisuudet vaikuttaa ruokaketjun reiluuteen on turvattava toisaalta riittävän vaikuttavalla lainsäädännöllä sekä toisaalta varmistamalla, että lainsäädäntöä toimeenpanevalla viranomaisella on riittävät resurssit tehokkaan toiminnan varmistamiseksi.

Strateginen tavoite 4: Tuotantoeläinten hyvinvointi lisääntyy ja lisää väliotsikko

Huomioita ja havaintoja

-

Strateginen tavoite 5: Reilu datatalous luo arvoa ruokajärjestelmään

Huomioita ja havaintoja

Tiedon liikkuminen tuotantoketjussa läpinäkyvästi molempiin suuntiin lisää koko järjestelmän arvoa ja luottamusta. Siihen liittyy kuitenkin selkeitä riskejä. Ilman reiluja sääntöjä on vaarana, että data keskittyy harvoille suurille toimijoille, mikä vääristää kilpailua ja heikentää pienten yritysten ja alkutuottajien asemaa. Siksi on välttämätöntä luoda selkeät ja yhteiset pelisäännöt datan

omistajuudelle, jakamiselle ja hyödyntämiselle. Jos toiselta toimijalta vaaditaan tietoa, on kerrottava, miksi tietoa tarvitaan ja mihin sitä käytetään. Tietoa ei saa vaatia enempää kuin välttämättä tarvitaan yleisesti hyväksyttävään tarkoitukseen eikä saatua tietoa saa käyttää mihinkään muuhun tarkoitukseen. Myös datan luovuttamisesta annettavista vastineista on tarpeen käydä keskustelua. Niin ikään on kiinnitettävä huomiota siihen, että tuotantoketjun toiminnan kannalta relevantit tiedot liikkuvat ketjussa molempiin suuntiin.

Luku 3.2: Huoltovarmuus

Yleisiä huomioita ja havaintoja strategialuonnoksen lukuun 3.2: Huoltovarmuus

-

Strateginen tavoite 1: Riskienhallinta vahvistuu ruokajärjestelmässä

Huomioita ja havaintoja

-

Strateginen tavoite 2: Ruuantuotannon jatkuvuus turvataan

Huomioita ja havaintoja

-

Strateginen tavoite 3: Tuotantopanosten omavaraisuusaste nousee

Huomioita ja havaintoja

-

Luku 3.3: Luonnon kantokyky

Yleisiä huomioita ja havaintoja strategialuonnoksen lukuun 3.3. luonnon kantokyky

-

Strateginen tavoite 1: Ruokaketjun ilmastovaikutukset vähentyvät

Huomioita ja havaintoja

-

Strateginen tavoite 2: Luonnon monimuotoisuus lisääntyy ja luonnontila paranee

Huomioita ja havaintoja

-

Strateginen tavoite 3: Ravinnepäästöt vähentyvät ja peltojen vesitalous paranee

Huomioita ja havaintoja

-

Luku 3.4: Ruokakulttuuri ja hyvinvointi

Yleisiä huomioita ja havaintoja strategialuonnoksen lukuun 3.4. Ruokakulttuuri ja hyvinvointi

-

Strateginen tavoite 1: Kotimaisten elintarvikkeiden käyttö lisääntyy ja ymmärrys ruokajärjestelmästä vahvistuu

Huomioita ja havaintoja

-

Strateginen tavoite 2: Mahdollisuus terveelliseen ruokaan lisääntyy

Huomioita ja havaintoja

-

Strateginen tavoite 3: Ruoka on osa rikasta ja elävää ruokakulttuuria

Huomioita ja havaintoja

-

Strateginen tavoite 4: Yhteisöllisyys ruuan ympärillä kasvaa ja vahvistaa hyvinvointia

Huomioita ja havaintoja

-

Luku 4: Kehitettävät valmiudet

Huomioita ja havaintoja lukuun 4 Kehitettävät valmiudet

Alaluvussa 4.5 käsitellään hallintoa aktiivisena mahdollistajana. Jotta elintarvikemarkkinoiden toimivuus, reiluus ja kannattavuus voivat toteutua, hallinnon on oltava elintarvikeketjun suuntaan aktiivinen mahdollistaja. Elintarvikemarkkinavaltuutetun näkökulmasta tämä tarkoittaa sitä, että valtuutetun tulee neuvoa ja ohjata alan toimijoita aktiivisesti reilujen käytäntöjen omaksumisessa. On myös varmistettava, että sääntöjä noudatetaan ja epäreiluihin kauppatapoihin puututaan tehokkaasti. Lisäksi on edistettävä ketjua sääntelevien säännösten selkeyttä ja kannustavuutta sekä sitä, että säännökset poistavat epäreiluja sopimuskäytäntöjä elintarvikeketjusta. Myös tämän kokonaisuuden toteutumisen kannalta olennaista on se, että viranomaisella on käytössään riittävät resurssit.

Muuta kommentoitavaa

Muita huomioita strategiasta.

Elintarvikemarkkinavaltuutetun tehtävä on perustettu elintarvikemarkkinoiden toimivuuden parantamiseksi, markkinoiden seuraamiseksi ja hyvien liikeytapojen vastaisten käytäntöjen estämiseksi. Lausunnossa käsitellään strategialuonnosta näiden tehtävien osalta.

Yrjölä Tapani

Ruokavirasto - Elintarvikemarkkinavaltuutetun toimisto